

A SZERZŐI JOGRÓL

Hasznos tudnivalók
vállalkozóknak

A szerzői jogról mindenkinek

A szerzői jog meghatározó szerepet tölt be a szellemi alkotás ösztönzésében, a nemzeti és egyetemes kultúra értékeinek megóvásában, továbbfejlesztésében. A technikai fejlődéssel lépést tartó szerzői jog egyensúlyt teremthet a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei között. A korszerű szabályozás tekintettel lehet az oktatás és a művelődés, a tudományos kutatás és a szabad információhoz jutás igényeire is, és gondoskodik a szerzői jogok széleskörű és hatékony érvényesüléséről.

A jelen kiadvány segítséget kíván nyújtani szerzőknek és felhasználóknak egyaránt ahhoz, hogy megismerjék a szerzői jog alapfogalmait, a szerzők személyhez fűződő és vagyoni jogait, a művek védelmi idejét, a felhasználási szerződések lényeges feltételeit, a szabad felhasználás kivételes szabályozását és a szerzői jogok megsértésének következményeit.

Mi a szerzői mű?

Az 1999. évi LXXVI. törvény, azaz a szerzői jogi törvény védi az irodalom, a tudomány, a művészet minden egyéni, eredeti alkotását, amely az alkotó szellemi tevékenységéből fakad. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi vagy esztétikai jellemzőktől, vagy az alkotás színvonalára vonatkozó esztétikai értékítélettől.

Valamely ötlet, elv, eljárás, elgondolás – azaz a mű témája – nem áll szerzői jogi védelem alatt, mivel az nem lehet csak egy alkotó monopóliuma. Ugyancsak nem terjed ki a szerzői jogi védelem a jogszabályokra, nyilvános határozatokra, hatósági közleményekre, ügyiratokra, valamint szabványokra és más hasonló rendelkezésekre.

A műveken a védelem létrejöttüktől kezdve, a törvény erejénél fogva áll fenn. A védelem tehát nem a művek nyilvántartásba vételével, vagy rajtuk bármilyen igazoló jelzés feltüntetésével keletkezik, pusztán a művek megalkotásával. Az ismert ©jelzés pusztán a szerző személyének megjelölésére szolgál, feltüntetése önmagában szerzői jogot nem keletkeztet, mint ahogy hiánya sem jelenti azt, hogy az adott mű nem áll védelem alatt.

Ki a szerző?

A szerzői jog azt a természetes személyt illeti meg, aki a művet megalkotta.

Több szerző közös művére, ha annak részei nem használhatók fel önállóan (pl. irodalmi művekben, szoftverekben), a szerzői jog a szerzőtársakat együttesen illeti meg, olyan arányban, amilyenben ők megállapodnak. Ha a közös mű részei egymástól elválaszthatók (pl. zenés színpadi művek), a saját rész tekintetében minden szerző önállóan gyakorolhatja jogait. Ezeket nevezi a törvény összekapcsolt műveknek.

Védelem alatt áll más szerző művének átdolgozása, feldolgozása és fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van. Az átdolgozó, illetve fordító joga nem sértheti az eredeti mű szerzőjének jogait, amelyre a felhasználónak is tekintettel lennie.

Ha egy gyűjtemény tartalmának összeválogatása, elrendezése, szerkesztése egyéni jelleget mutat, önálló szerzői műként részesül védelemben (pl. antológia, vagy adatbázis). A gyűjteményes mű egészére nézve a szerzői jog a gyűjtemény szerkesztőjét illeti meg, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett művek szerzőinek önálló jogait.

Mi a szerzői jog?

A szerzőt a mű keletkezésétől fogva megilleti a szerzői jogok – személyhez fűződő és vagyoni jogok – összessége.

Melyek a szerző személyhez fűződő jogai?

A szerző személyhez fűződő joga, hogy művét nyilvánosságra hozza, illetve művét a nyilvánosságtól visszavonja, hogy a művén a nevét feltüntessék és szerzői minőségét elismerjék, valamint, hogy a művét ne torzíthassák el (a mű integritásához való jog).

Ezek a jogok a művet megalkotó személyt, a szerzőt illetik meg. A szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, arról nem mondhat le. A szerző tehát érvényesen nem rendelkezhet úgy, hogy az általa alkotott mű szerzőjének mást kell tekinteni.

Melyek a szerző vagyoni jogai?

A szerzőnek kizárólagos joga van a mű anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. A szerző tehát maga hasznosíthatja művét, vagy a hasznosítás monopóliumát (vagy annak egy részét) másnak átengedheti.

Átruházhatók-e a vagyoni jogok?

Általános szabályként a vagyoni jogok összességét (a vagyoni hasznosítás teljes monopóliumát) a szerző nem ruházhatja át, arról nem mondhat le.

A törvény azonban az általános szabály alól egyes esetekben kivételeket enged. Ilyen kivétel az öröklés esete, amikor a vagyoni jogokról végrendelkezni lehet, és az örökösök a vagyoni jogról egymás javára rendelkezhetnek. Egyes műfajtáknál szintén kivételt enged a vagyoni jog átruházásának tilalma alól a törvény: a szoftverek, a munkaviszonyban alkotott művek, a reklámozás céljára megrendelt művek és a filmalkotásokban felhasználásra kerülő művek vagyoni jogai átruházhatók.

Minden más esetben a felhasználó a mű hasznosítása teljes monopóliumának egy-egy részét szerezhetheti meg (felhasználási jog).

Meddig állnak védelem alatt a művek?

A művek védelmi ideje a szerzők életében és haláluk időpontját követően hetven éven át tart. A szerző halála után a szerzői jogot a szerző jogutódja (örököse) gyakorolja. A szerzőtársak által alkotott közös művek védelmi idejét az utoljára elhunyt szerzőtárs halála időpontjától kell számítani. Ugyanígy kell számítani a filmalkotások védelmi idejét is.

A védelmi idő lejártá után a művek szabadon felhasználhatók, de a szerző nevét ekkor is fel kell tüntetni.

Mit jelent a mű felhasználása?

A mű felhasználása történhet anyagi formában (többszörözés, terjesztés, kiállítás) és nem anyagi formában (nyilvános előadás, nyilvánossághoz közvetítés sugárzással vagy másként, átdolgozás).

A mű sajátos címe is védelem alatt áll, és a műben szereplő jellegzetes alak kereskedelmi hasznosításának – ill. a hasznosítás engedélyezésének joga - is megilleti a szerzőt.

Felhasználás: többszörözés

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Többszörözés a mű rögzítése anyagi hordozón, közvetlen vagy közvetett formában bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, és egy vagy több másolat készítése a műről.

Többszörözés tehát a mindenfajta technikával megvalósított rögzítés és másolatkészítés, a hang- és képfelvétel készítése, a sugárzás céljára való rögzítés, a mű tárolása digitális hordozón és a számítógépes hálózatról letöltött művek anyagi formában való előállítása is.

Felhasználás: terjesztés

A szerző kizárólagos joga, hogy művét terjessze és hogy erre másnak engedélyt adjon. Terjesztés a mű eredeti példányának (pl. festmény), vagy többszörözött példányainak (pl. könyv, hangfelvétel) hozzáférhetővé tétele a nyilvánosság számára. Ez történhet forgalomba hozatallal (a műpéldány tulajdonjogának átruházásával), bérbeadással, a műpéldányok importjával és kölcsönzésével.

A könyvkiadás engedélyezésével egyidejűleg a szerző feljogosítja a könyvkiadót a kiadott könyvpéldányok terjesztésére is. Az eladással forgalomba hozott példányok további, eladás útján való forgalmazása (pl. antikváriumi forgalmazás) már a szerzőtől függetlenül történhet. A bérbeadás, import, esetenként kölcsönzés (nyilvános haszonkölcsön) útján terjesztett műpéldányok útját a szerző a terjesztési joga folytán követheti, s e terjesztések csak szerzői engedéllyel történhetnek jogszerűen.

Felhasználás: nyilvános előadás

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét nyilvánosan előadja és erre másnak engedélyt adjon. A mű előadható élő előadásban, előadóművészi teljesítménnyel vagy érzékelhetővé tehető a közönség számára bármilyen technikai eszközzel vagy módszerrel. Nyilvánosnak akkor tekinthető az előadás, ha az a nyilvánosság számára hozzáférhető helyen történik, vagy más olyan helyen, ahol a családon, vagy annak társasági, ismerősi körén kívüli személyek gyűlnek, vagy gyűlhetnek össze.

Felhasználás: nyilvánossághoz közvetítés

A szerző kizárólagos joga, hogy művét sugárzással a nyilvánossághoz közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Sugárzás a mű érzékelhetővé tétele távollévők számára hangoknak, képeknek és hangoknak vagy technikai megjelenítésüknek vezeték, vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitelével.

Sugárzás útján való műfelhasználásnak tekinti a törvény a földi és műholdas sugárzást, a kódolt sugárzást és a vezetékes műsortovábbítást is. Hasonló felhasználás az is, ha a művet vezeték útján, vagy bármely más módon úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg (a mű felvitele a számítógépes hálózatra, vagyis az Internetre). A szerző joga kiterjed a sugárzással nyilvánossághoz közvetített műve sugárzással történő továbbközvetítésére, és annak engedélyezésére is (kábeltelevíziós egyidejű, változatlan továbbközvetítés)

Felhasználás: átdolgozás

A szerző kizárólagos joga, hogy művét átdolgozza, vagy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű minden olyan megváltoztatása, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre. Ilyen lehet pl. a fordítás, zenei átdolgozás, filmre való átírás. Az átdolgozás során mindig figyelemmel kell lenni a szerzőnek a műve integritására vonatkozó személyhez fűződő jogára.

Felhasználás: kiállítás

A vizuális műalkotás szerzőjének beleegyezése szükséges a mű kiállításához (kivéve a közgyűjteményekben őrzött művek kiállítását). Az ilyen alkotás tulajdonosa köteles a művet a szerzői jog gyakorlása céljából a művet időlegesen a szerző rendelkezésére bocsátani.

Hogyan lehet megszerezni a mű felhasználási jogát?

A fenti felhasználási jogokat a szerző vagy közvetlenül, vagy a közös jogkezelés útján gyakorolhatja. A felhasználó tehát a jogszerű felhasználáshoz szükséges szerzői engedélyt vagy a szerzővel közvetlenül megkötött szerződéssel, vagy a közös jogkezelő szervezetten keresztül (szerződéssel, vagy csak díjfizetés útján) szerezheti meg. Egyes esetekben a szerzőnek a felhasználással kapcsolatos engedélyezési joga nincs, csak díjazás illeti meg őt a felhasználás ellenében.

Mit jelent a közös jogkezelés?

A művek tömeges felhasználása szükségessé tette olyan jogi megoldás kialakítását, amely alkalmas arra, hogy az adott műfaj teljes műrepertoárjának változatlan (vagyis átdolgozás nélküli) felhasználását azonos feltételekkel jogosíthassa minden felhasználó számára, és hogy e felhasználások után a szerzők a felhasználásból származó bevétellel arányos díjazásban részesülhessenek. A szerzők erre a joggyakorlásra világszerte létrehozták közös jogkezelő szervezeteiket, amelyek kölcsönös képviseleti szerződéseik révén jogosítják egymás repertoárját és elszámolják egymás között a szerzőiket megillető jogdíjakat. A közös jogkezelő szervezet – kezelési költségei levonása után – a felhasználók által befizetett jogdíjat a felhasználók tájékoztatása és saját ellenőrzése alapján kialakított arányok szerint a szerzők részére felosztja és kifizeti. A zenei és irodalmi közös jogok kezelő szervezete Magyarországon az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület).

A fentiekből következően a közös jogkezelés alapján fizetendő jogdíjról sem a közös jogkezelő szervezet, sem előzetesen a szerző nem mondhat le, mivel ez a közös jogkezelés által történő jogosítást tenné bizonytalanná.

Milyen felhasználásra lehet a közös jogkezelésen keresztül jogot szerezni?

A zenei és irodalmi mű nem színpadi nyilvános előadása és az egyidejű, változatlan, az eredeti sugárzótól különböző, más szervezet által megvalósított nyilvánosságához közvetítés (kábeltelevíziós műsorelosztás) csak akkor tekinthető jogszerűen a szerző által engedélyezettnek, ha a közös jogkezelő szervezet által megállapított jogdíjat e szervezetnek befizették. Ezekben az esetekben

tehát a szerzői engedélyt megadottnak kell tekinteni, ha a felhasználás jogdíját befizették.

Egyéb esetekben (pl. nem színpadi zenei és irodalmi művek mindenfajta, sugárzása, nem színpadi zeneművek rögzítése, többszörözése és terjesztése hangfelvételen, multimédia műben és elektronikus adattárban) a felhasználás jogát a közös jogkezelő szervezettel megkötött szerződés alapján lehet megszerezni.

Mikor kell a szerzővel közvetlenül megállapodni a felhasználásról?

A fent említett nem színpadi nyilvános előadáson, hangfelvétel-többszörözésen, sugárzáson, egyidejű, változatlan továbbközvetítésen túlmenően a művek rögzítése és többszörözése, filmalkotások, dramatikus művek nyilvános előadása, illetve sugárzása csak a szerzővel való megállapodás feltételei szerint történhet jogszerűen. Szerzői engedély kell a művek példányainak bérbeadásához, filmalkotások, szoftverek, hangfelvételen foglalt művek kölcsönzéséhez (haszonkölcsönbe adásához) is. A közös jogkezelés csak a művek változatlan formában történő felhasználását jogosíthatja, az esetleges átdolgozáshoz (pl. idegen nyelvű dalszöveg magyar fordítása) az eredeti jogosult engedélye kell.

Melyek a felhasználási szerződés lényeges feltételei?

A felhasználási szerződés feltételeit a felek szabadon állapítják meg. A szerződésben meg kell határozni a szerző által engedélyezett felhasználási jog pontos terjedelmét, azaz a szerződés által jogosított felhasználás módját, mértékét, területét és időtartamát. A felhasználási szerződést írásba kell foglalni.

A felhasználási szerződés csak akkor ad a felhasználónak kizárólagos felhasználási jogot, átdolgozási jogot, kép-, ill. hangrögzítésre, digitális másolásra, ill. importra jogot, valamint a megszerzett felhasználási jog tovább-engedélyezésének jogát, ha erről a szerződésben a felek kifejezetten megállapodtak.

Ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. Ha tehát a szerződés a fenti feltételekről nem rendelkezik, azt utólagos értelmezéssel nem lehet a felhasználó javára kiterjeszteni. Ugyancsak nem terjeszthető ki a szerződés a megkötésekor ismeretlen felhasználási módra, illetve a szerző meghatározatlan számú jövőbeli (a szerződés megkötésekor még meg sem alkotott) művére sem.

Létrejöhetnek alkotói megbízások, akár hosszú távra is, ahol a szerző jövőbeli, esetleg csak fajtájuk, vagy jellegük szerint meghatározott művek felhasználási jogát engedi át a felhasználónak.

A szerző egyoldalú nyilatkozattal felmondhatja a kizárólagos engedélyt tartalmazó felhasználási szerződést, ha a felhasználó nem kezdi meg a mű felhasználását a szerződésben rögzített határidőn belül, vagy ha a felhasználó a megszerzett jogot nem rendeltetésszerűen gyakorolja. Ugyancsak felmondhatja a szerző a felhasználási szerződést, ha személyhez fűződő jogával élve a művet a nyilvánosságtól visszavonja, de ekkor a felhasználót kártalanítania kell. A hosszú távú alkotói megbízások szerződéseit minden ötödik évben mondhatják fel a felek.

Mennyi jogdíjat kell fizetni a szerző részére?

A szerzőt a mű felhasználásának engedélyezése fejében szerzői jogdíj illeti meg, amelyről a felek a felhasználási szerződésben állapodnak meg. A szerzőt a felhasználással kapcsolatosan a felhasz-

nálónál keletkezett bevétellel arányos díjazás illeti meg (pl. egyösszegű díjazás), hacsak a felek kifejezetten meg nem állapodnak a közös kockázatviselésen alapuló díjazásban (ún. royalty jellegű részesedés a műpéldányok értékesítéséből keletkezett bevételből). A szerző tehát csak akkor viseli a műve felhasználásának vállalkozásából eredő kockázatot, ha erre nézve kifejezetten megállapodott a felhasználóval.

A fent vázolt lehetőségekkel élve a felek tetszésük szerint határozhatják meg az átengedett felhasználási jog terjedelmét (azaz a felhasználó piaci helyzetét meghatározó monopóliumot). Természetesen minél szélesebb körű a művel kapcsolatos felhasználói monopólium, annál többbe kerül. Fontos, hogy a szerződésből egyértelműen kiderüljön, hogy a felek által kialakított jogdíj milyen terjedelmű felhasználási jogot „fed le”. Ha azután a nagy siker folytán a felhasználás az eredetileg előírányzottnál nagyobb mértékű lesz, az ún. „best seller” rendelkezés alapján lehet a jogdíjat a keletkezett nagyobb bevétellel arányba hozni.

Mikor nem kell a szerző engedélye a felhasználáshoz?

A szerzői engedélyhez kötött felhasználások alól a törvény kivételt enged ott, ahol a szerzői mű védelme érdekében egyenértékű más érdekek (pl. mások alkotó tevékenysége, magánszféra, iskolai oktatás, pontos tájékoztatás, fogyatékos személyek igénye, stb.) ezt szükségessé teszik. A szabad felhasználás törvényben szabályozott eseteiben a felhasználás díjmentes, szerzői engedély nem kell hozzá, de a szerző személyhez fűződő jogát (névjog, integritáshoz való jog) tiszteletben kell tartani. A szabad felhasználás kivételes eseteit nem lehet kiterjesztően értelmezni, és az ilyen felhasználások nem lehetnek sérelmesek a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsíthatják a szerző érdekeit.

A szabad felhasználás kompenzálása

A szabad felhasználás keretében a mű magáncélra lemásolható. A sok magáncélú másolás azonban együttesen már alkalmas arra, hogy általa csökkenjen a szerző engedélyével forgalmazott műpéldányokból keletkező bevételt. Ezt a szerzői jogosultnál jelentkező bevételkiesést kompenzálja az ún. „üres kazetta jogdíj”, amelyet az üres hang- és képhordozók forgalmazói fizetnek a közös jogkezelő szervezet (ARTISJUS) részére, amely azt a jogosultak érdekvépviseletai között felosztja. A fénymásolás, vagy más hasonló eljárással történő magáncélú másolás kompenzálására lép hatályba 2000. szeptember 1-jén a reprográfiai jogdíj, amelyet a másoló berendezések forgalomba hozói, és a reprográfias készüléket ellenérték fejében üzemeltetők fognak fizetni.

Melyek a szerzői jog megsértésének következményei?

A szerzői jog megsértése esetén a szerző a polgári jog körében igényelheti a jogsértés abbahagyását, elégtételadást nyilatkozat útján, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését, valamint a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését (ez minimálisan a szerzői jogdíj). A szerzőnek a polgári jogi felelősség alapján kártérítés jár jogsértés esetén, s ilyen kártérítésre a személyhez fűződő jog megsértése is.

A szerzői jog megsértése bűncselekmény is, amelyet a törvény kétévi (súlyosabb esetekben ötévi) szabadságvesztéssel sújt.